

Zaščitna brigada TO

mag. Boris Bolfek

Povzetek

Po intervenciji sil Varšavskega pakta na Čecoslovaško leta 1968¹ je prevladalo spoznanje, da se JLA ni sposobna ubraniti pred frontalnim napadom z vzhoda. Sledilo je več sej Zveznega sveta za splošni ljudski odpor (SLO), ki jih je vodil Tito, in Izvršnega komiteja CK ZKJ. Posledica je bila, da je bil sprejet sklep o dvokomponentnosti obrambe oziroma oboroženih sil, in sicer Jugoslovanske ljudske armade kot sile, ki bi ob morebitnem napadu sprejela in zadržala prvi udarec, ter teritorialne obrambe, ki bi se upirala na okupiranih območjih in v zaledju². V Sloveniji so koncept splošnega ljudskega odpora vzeli najbolj zares in so v tem videli možnost za ponoven zametek slovenske vojske. Izvršni svet Skupščine SRS je izdal odlok o ustanovitvi teritorialne obrambe (TO) že 20. novembra 1968. V odloku je izvršni svet Glavnemu štabu za splošni ljudski odpor naložil nalogo, da organizira, pripravlja in izvaja splošni ljudski odpor na območju Slovenije. Začel se je razvoj poveljstev in enot teritorialne obrambe, ki so ga organizatorji že na začetku razumeli kot priložnost za ponovno oblikovanje slovenske vojske, ki je bila uradno ukinjena leta 1945³. Ena takšnih enot je bila tudi zaščitna brigada. Njen namen je bil, da v oboroženem boju samostojno in v sodelovanju z enotami organov za notranje zadeve, enotami milice, narodno zaščito ter drugimi enotami TO in JLA zavaruje vojaškopolično vodstvo SR Slovenije na vojnih lokacijah in v premiku.

Ključne besede: zaščitna brigada, republiško vodstvo, formacija, popolnjevanje, pouk in vzgoja.

Enota »Bor«

Šlo je za enoto, ki je imela svoje korenine v zaščitni enoti vojaškopoličnega vodstva NOV in PO Slovenije.⁴ Sedež enote je bil sprva v Gotenici⁵, konec sedemdesetih let pa je bil preseljen v objekt na Primožih, kjer sta bila poveljstvo in delavnica. Enota je na svojem začetku leta 1968 delovala v okviru vojne enote 4195-3 Bor⁶. Enota Bor⁷, kot se je tedaj imenovala, je bila hierarhično podrejena Glavnemu štabu za splošni ljudski odpor, v resnici pa jo je vse od njenega nastanka leta 1968 do začetka leta 1990⁸ vodil in zanjo skrbel Ivan Maček - Matija⁹.

4 Zaščitna enota je bila ustanovljena 25. maja 1942 na Polici pri Grosupljem v sestavi druge grupe odredov. Enota je bila sestavljena iz izbranih, prekaljenih in izkušenih borcev, ki so bili vsi člani KPS ali SKOJ. Njena glavna naloga je bila ves čas enaka: omogočati uspešno delo CK KPS, Izvršnega odbora OF in Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih sil. Naša Obramba, letnik 15, št. 2, 1983, str. 23.

5 Gotenica je bilo zaprto območje, veliko nekaj več kot dvesto kvadratnih kilometrov. Sistem varovanja je bil preprost, pa vendar zelo učinkovit. Oblikovan je bil z zelo malo ljudmi, temeljni varnostni sistem pa je temeljil na strahu. Sestavljen je bil iz dveh varnostnih območij. Širši varnostni krog je obsegal večji del občine Kočevje in Ribnice, ožji del pa širše območje okoli Gotenice in vasi Škrilji, ki je od Gotenice oddaljena približno 15 kilometrov zračne linije. Ožje varovano območje je varovalo od 30 do 40 vojakov IX. armade. Ti so poleg stražarske službe opravljali še druga dela. Zanimivo je, da med njimi nikoli ni bilo Slovencev. Večina vojakov, preoblečeni so bili v uniforme milice, je bila iz odročnih krajev južnih republik Jugoslavije. Poveljeval jim je rezervni oficir, Slovenec, ki pa je bil zaposlen na sekretariatu za notranje zadeve in je bil podrejen službi državne varnosti. Za varnost območja je skrbel Ivan Maček - Matija. Maček ni dovolil, da bi na območje Gotenice in Škrilja prihajali oficirji JLA, prav tako ni dovolil preleta helikopterjev. Poskrbel je tudi, da sta bili vasi Gotenica in Škrilji izbrisani z vseh geografskih kart. Albin Mikulič, MSNZ, Uporniki z razlogom, Ljubljana 2005, str. 38.

6 Vojna enota 4195-3, imenovana Bor, je imela svoj naslov na Povšetovi 19 v Ljubljani, na katerega so prihajali dokumenti oziroma pošta. V registru tedanjih vojnih enot je ni bilo. Po ustnem pričevanju Milana Lapanje, tedanjega delavca RSNZ.

7 Zaščitna brigada je imela v različnih obdobjih različna imena. Sprva se je imenoval Bor, od leta 1980 do 1982 je bila 61. brigada TO, od 29. maja 1982 brigada TO Edvarda Kardelja - Kristofa, od leta 1986 pa 27. zaščitna brigada TO.

8 Po ustnem pričevanju Milana Lapanje, tedanjega delavca RSNZ.

9 Ivan Maček - Matija ali Angelo, rojen leta 1908 v Spodnji Zadobrovi, umrl leta 1993 v Ljubljani, se je izučil za tesarja in nato delal v gradbeništvu ter se zgodaj pridružil levičarskemu delavskemu gibanju. Leta 1930 je bil sprejet v KPJ in bil leta 1934 izvoljen za sekretarja PK KPJ za Slovenijo. Leta 1935 so ga poslali v Moskvo, kjer je končal mednarodno leninsko šolo. Vojno je dočakal zaprt v Sremski Mitrovici, od koder je avgusta pobegnil na Fruško goro. Po delovanju v GS NOPOJ se je marca 1942 vrnil v Ljubljano, kjer je delovalo Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, in postal njegov politični komisar. Konec maja je s poveljstvom odšel na osvobodeno ozemlje na Dolenjsko in oktobra postal komandant GS NOV in POS. Sodeloval je pri ustanavljanju brigad, v oženzah proti postojankam MVAC (prostovoljne protikomunistične milice) ter januarja

1 Leta 1968 je na Čecoslovaškem prišlo do intervencije sil Varšavskega pakta. Ta intervencija je bila na področju vojaških spopadov med socialističnimi državami še korak naprej v primerjavi s posegom na Madžarskem leta 1956. V njej so sodelovale sile petih držav: Sovjetske zveze, DR Nemčije, Poljske, Madžarske in Bolgarije. Intervencije ni nihče zahteval, pač pa so bile vse zakonite čecoslovaške oblasti, partijske in državne, proti njej in so jo najostreje obsodile. Sile, ki so sodelovale pri intervenciji, niso bile nameščene na Čecoslovaškem, ampak so vdrle iz tujine. Začelo se je s hudo notranjo krizo zaradi nasprotij med konservativnimi stalinističnimi elementi in progresivnim delom partije in javnosti. Rapoša, Kazimir (ur.), Stoletje svetovnih vojn, Cankarjeva založba, Ljubljana 1981, str. 408.

2 Božo Repe, Jutri je nov dan, Modrijan, Ljubljana 2002, str. 197.

3 Janez Slapar, Izkušnje razvoja TO in priprave na osamosvojitve ter vojna za samostojno Slovenijo. V: Vojstvo 5, MO RS, Ljubljana 1999, str. 67.

Da bi zagotovili razmere za delo republiškega vodstva v zaostrenih okoliščinah neposredne vojne nevarnosti in vojne, je tedanje politično vodstvo ustanovilo sistem Bor, ki je obsegal¹⁰:

- območje z objekti in napravami, nameščenimi v njegovi globini¹¹, ki je bilo pod posebnim režimom varovanja, za varovanje so skrbeli posebna dislocirana enota IX. armade, postaja lokalne milice in področni podcenter SDV RSNZ;
- vojno organizacijo in sistemizacijo enote za zaledno izpolnjevanje zahtev osrednjega vodstva baze z nujnim številom obveznikov za njeno delovanje in zagotavljanje zvez¹²;
- neposredno¹³ in globinsko zavarovanje¹⁴ v vojnih razmerah;
- načrtovanje, nadaljnjo gradnjo in vzdrževanje objektov v okviru sredstev, ki jih je zagotavljala republika prek proračuna Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo¹⁵.

Naloga zaščitne enote v sistemu Bor je bila prevzeti od enot RSNZ na prvi vojni lokaciji (fizično) zavarovanje republiškega vodstva ter skrbeti za neprekinjeno zavarovanje med premiki in delovanjem vodstva¹⁶.

Načrti premikov republiških organov in organizacij na vojno lokacijo so bili zasnovani tako, da se na prvo oziroma glavno lokacijo premaknejo vsi republiški organi in organizacije skupaj.

in, februarja 1943 pri poveljevanju med boji na Hrvaškem. Julija se je kot član politbiroja CK KPS začel ukvarjati s političnimi in organizacijskimi zadevami. Enciklopedija Slovenije, 6, 1992, str.8.

10 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 440, popisna enota 3624–3654.

11 Republiški sekretariat za ljudsko obrambo in Republiški štab za teritorialno obrambo sta predlagala Izvršnemu svetu Skupščine SR Slovenije, da se v občini Kočevje določi območje, na katerem se iz obrambnih razlogov omeji prosto gibanje, prebivanje in naseljevanje prebivalstva. To območje je obsegalo posestvo Snežnik, ki je bilo praktično zaprto že od leta 1950. Na podlagi tega predloga je Izvršni svet Skupščine Slovenije izdal odlok skladno z 228. členom zakona o Ljudski obrambi (Uradni list SRS, št. 23–1057/76), s katerim so bili omejeni prosto gibanje, prebivanje in nastanitev jugoslovanskih državljanov in tujcev na nekaterih območjih občin Kočevje in Ribnica. Zaprto območje je potekalo znotraj zamišljene črte od vasi Rakitnica (izključno) na Ložinski vrh (kota 935) in nato med točkami Mestni vrh (trig. 1035)–Burger hrib (trig. 730)–M. Mošenik (trig. 701)–Vrhič (trig. 820)–Stružnica–Rake–Loška stena (trig. 876)–Dragarski vrh (trig. 961)–Glavica (trig. 947)–Sušje (trig. 1038)–Mosti–Bela stena–Rakitnica ter znotraj območja, ki je potekalo znotraj zamišljene črte Štalcerski hrib (kota 527)–(trig. 538)–(trig. 580)–Spodnji Log (izključno)–(trig. 850)–Laze (izključno)–Spodnje Žage–Suhor–Loško brdo–Štalcerski hrib. Jugoslovanski državljanom, ki so stalno prebivali ali so bili zaposleni na omenjenih območjih je bilo dovoljeno prebivanje, gibanje in zadrževanje na zaprtem območju le s posebnimi dovolilnicami, ki jih je izdal Republiški sekretariat za notranje zadeve (AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 441, popisna enota 3655–3681).

12 Vojna organizacija in sistemizacija tehničnih enot baze (tehničnega bataljona) je bila v sestavi vojne sistemizacije enote za zveze RSNZ, leta 1975 pa je prešla v sestavo vojne organizacije in sistemizacije RSNZ. Vzdrževanje in dopolnjevanje (rezervnega) stacionarnega centra zvez je bilo s sklepom Sveta za narodno obrambo, št. R–865/3–16, z dne 25. 3. 1968, naloženo RSNZ.

13 Za neposredno zavarovanje je skrbela zaščitna enota milice.

14 Za globinsko zavarovanje so posredno skrbeli enote TO, ki so bile razporejene na širšem območju.

15 Za te namene je bilo leta 1975 porabljenih 5.800.000 dinarjev, leta 1976 pa je bilo odobrenih 7.200.000 dinarjev, za srednjeročno obdobje pa se predvidevajo investicije v vrednosti 38.800.000 dinarjev. Izvajalec gradnje in vzdrževanja objektov je bila posebna operativna skupina strokovnih in drugih delavcev znotraj posebne organizacije. Ti delavci so bili formalno evidentirani pri RSNZ.

16 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 440, popisna enota 3624–3654, str.2.

Glavne vojne lokacije, za katere so bili narejeni načrti, so bile¹⁷ Podlipoglav¹⁸, Polhov Gradec¹⁹ in Rakitna²⁰.

Na levem bregu Save ni bila predvidena nobena vojna lokacija. Če bi prišlo do odločitve, da se taka lokacija pripravi, pa je bilo predlagano območje Moravč kot četrte vojne lokacije. Z vsake glavne lokacije je bil predviden premik vseh republiških organov in organizacij skupaj ali po delih na rezervne vojne lokacije, te so bile Ljubno, Kočevsko, Cerkljo in Jelovica²¹.

Za te vojne lokacije so bili usklajeni načrti odreda za oskrbo (prevozi, nastanitve, preskrba in zdravstveno varstvo), zaščitne enote milice (neposredno zavarovanje), odreda za zveze (radijske in druge zveze) ter zaščitne enote TO (globinsko zavarovanje). Odred za oskrbo je lahko glede na svojo popolnjenost in opremljenost zagotavljal prevoze, nastanitve, preskrbo in zdravstveno varstvo na dveh glavnih in več rezervnih lokacijah hkrati. Oskrba s hrano in gorivom pa je bila zagotovljena le na eni vojni lokaciji, in sicer na Kočevskem, predvidena je bila oskrba za 2500 ljudi in go dni vojne²².

17 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1437.

18 Z vojne lokacije Podlipoglav se je načrtoval premik na območje Ljubno, Rakitna, Kočevsko, Cerkljo in Moravče. Smeri premikov so bile: 1. Podlipoglav–Ljubno (Podlipoglav–Vevče–Zalog–Domžale–Kamnik–Stahovica–Gornji Grad–Ljubno in Podlipoglav–Besnica–Litija–Zagorje–Trbovlje–Prebold–Polzela–Mozirje–Ljubno); 2. Podlipoglav–Rakitna (Podlipoglav–Litijška c.–Ižanska c.–Ig–Gornji Ig–Rakitna, Podlipoglav–Lipoglav–Šmarje Sap–Škofljica–Ig–Gornji Ig–Rakitna ali Ig–Podpeč–Rakitna in Podlipoglav–Lipoglav–Šmarje Sap–Grosuplje–Podtabor–Turjak–V. Lašče–Karlova–Nova vas–Bloke–Cajnarji–Selšček–Rakitna); 3. Podlipoglav–Kočevsko (Podlipoglav–Lipoglav–Šmarje Sap–Grosuplje–Podtabor–Turjak–Ribnica–Grčarice–Kočevska Reka in Podlipoglav–Lipoglav–Šmarje Sap–Grosuplje–Mlačno–Zdenka vas–Struge–Kočevje–Kočevska Reka); 4. Podlipoglav–Cerkljo (Podlipoglav–Zadovol–Litijška c.–Ižanska c.–Ig–Podpeč–Borovnica–Vrhniko–Logatec–Kalice–Godovič–Idrija–Cerkljo in Podlipoglav–Lipoglav–Šmarje Sap–Škofljica–Ig–Podpeč–Borovnica–Vrhniko ali Podpeč–Brezovica–Dobrova–Horjul–Suhi dol–Cerkljo); 5. Podlipoglav–Moravče (Podlipoglav–Vevče–Št. Jakob–Domžale–Želodnik–Moravče in Podlipoglav–Št. Jakob–Dolsko–Hotič–Vače–Moravče).

19 Z vojne lokacije Polhov Gradec se je načrtoval premik na območje Ljubno, Rakitna, Kočevsko, Cerkljo in Jelovica. Smeri premikov so bile: 1. Polhov Gradec–Rakitna (Polhov Gradec–Horjul–Drenov Grič–Vrhniko–Borovnica–Presejce–Rakitna, Polhov Gradec–Dobrova–Podsmreka–Brezovica–Notranje Gorice–Podpeč–Presejce–Rakitna in Polhov Gradec–Horjul–Drenov Grič–Vrhniko–Logatec–Rakek–Cerkljo–Rakitna); 2. Polhov Gradec–Kočevsko (Polhov Gradec–Cerkljo–Nova vas–Grčarice–Kočevska Reka in Polhov Gradec–Dobrova–Brezovica–Podpeč–Ig–Škofljica–Ribnica–Grčarice ali Kočevje–Kočevska Reka); 3. Polhov Gradec–Cerkljo (Polhov Gradec–Črni Vrh–Gorenja vas–Cerkljo, Polhov Gradec–Suhi Dol–Gorenja vas–Cerkljo ali Suhi Dol–Smrečje–Idrija–Cerkljo); 4. Polhov Gradec–Jelovica (Polhov Gradec–Hrastenica–Topol–Sora–Škofja Loka–Češnjica–Dražgoše).

20 Z vojne lokacije Rakitna se je načrtoval premik na območje Ljubno, Podlipoglav–Lipoglav, Kočevsko, Cerkljo in Moravče. Smeri premikov so bile: 1. Rakitna–Kočevsko (Rakitna–Gor. Ig–Ig–Škofljica–Turjak (ali Želimlje–Turjak)–Ribnica–Grčarice (ali Ribnica–Kočevje–Kočevska Reka), Rakitna–Selšček–Cvajnarji–Bloke–Sodražica–Ribnica in naprej ter Rakitna–Cerkljo–Nova vas–Hrib–Glažuta–Grčarice (ali Hrib–Draga–Boravec–Kočevska Reka); 2. Rakitna–Cerkljo (Rakitna–Podpeč–Borovnica–Vrhniko–Logatec–Kalice–Idrija in naprej ter Rakitna–Vrhniko–Rakek–Planina–Kalice in naprej); 3. Rakitna–Podlipoglav–Lipoglav (Rakitna–Gornji Ig–Ig–Škofljica–Šmarje Sap–Lipoglav in Rakitna–Gornji Ig–Ig (ali Rakitna–Podpeč–Ig)–Ižanska c.–Litijška c.–Zadovol–Podlipoglav); 4. Rakitna–Moravče (Rakitna–Ljubljana (Litijška c.)–Št. Jakob–Domžale–Moravče in Rakitna–Ljubljana (Litijška c.)–Št. Jakob–Dolsko in naprej); 5. Rakitna–Ljubno–Luče (Rakitna–Ljubljana–Kamnik–Črničev–Gornji Grad–Mozirje–Ljubno in Rakitna–Ljubljana–Trojane–Vransko–Gomilsko–Mozirje–Ljubno).

21 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1437.

22 Prav tam, str. 2.

Predvidevali so, da je v SR Sloveniji 561 oseb (predvojni komunisti in revolucionarji, člani CK KPS in KPJ do leta 1952, poveljniški kader višjih enot NOV in POS, narodni heroji in člani sveta federacije in republike), za katere bi morali zagotoviti premik oziroma evakuacijo na vojno lokacijo. Možnost začasne evakuacije se je predvidevala še za nekatere kategorije občanov, ki so bili med NOB in po njem sicer na manj izpostavljenih položajih, opravljali pa so zelo občutljive naloge (vidnejši borci VOS OF, VDV in OZNE, tožilci, nekateri republiški sekretarji), ter za nekatere vidnejše kulturne in javne delavce ter člane SAZU. Po približni oceni je bilo takih oseb 300²³.

Odprito vprašanje je bilo, ali v evakuacijo vključiti tudi najbližje družinske člane, ker bi se s tem število skoraj podvojilo. Predlog je bil, da se za najozgejega družinskega člana šteje mož oziroma žena. Tu so bili tudi še ožji družinski člani republiških funkcionarjev, ki so bili po obrambnem načrtu razporejeni v vodstvo republiških organov in organizacij (člani Predsedstva SR Slovenije in CK ZK Slovenije ter drugi). Pri tem je šlo še za nadaljnjih 100 do 300 oseb²⁴.

Premik, oskrbo in nastanitev nekaterih oseb bi opravili republiški, pokrajinski in občinski organi, in sicer tako, da bi organi republike zagotovili evakuacijo in vse drugo za 104 osebe oziroma za približno 200 oseb (brez družinskih članov oziroma z njimi). Mišljeni so predvsem člani Sveta federacije in Sveta republike (živeči večinoma v Ljubljani in bližnji okolici). To skupino bi evakuirali na območje ob Kolpi in bi bila nastanjena po vaseh v okolici Starega trga. Za vse druge osebe, ki bi bile ob vojni določene za evakuacijo, pa bi poskrbele pokrajine in občine po medsebojnem dogovoru. Posamezne pokrajine bi po domicilnem načelu opravile evakuacijo tega števila oseb: Ljubljana mesto 202, Ljubljana okolica 21, Gorenjska 22, Dolenjska 12, Koroška štiri, Notranjska dve, Vzhodna Štajerska 21, Zahodna Štajerska 21, Južna Primorska 43, Severna Primorska 28, Pomurje štiri, Posavje pet in Zasavje 16 oseb.

V drugih republikah je bilo še 56 oseb²⁵.

Vse osebe, ki bi se organizirano evakuirale, bi oskrbeli s pištolo za osebno zaščito, s taborniško (spalne vreče) in najnujnejšo osebno opremo, mogoče še s tranzistorskim sprejemnikom ter podobno opremo. Za prehrano, nastanitev, kulturno življenje, zavarovanje in drugo pa bi poskrbeli organizatorji evakuacij²⁶.

Formacija

Zaščitna enota je bila na začetku svojega obstoja v velikosti voda, v katerega so bili razporejeni le najbolj zanesljivi občani, večinoma iz Kočevske Reke²⁷. Leta 1973 se je začelo v SR Sloveniji oblikovanje brigad teritorialne obrambe, tako je tudi zaščitna enota v začetku sedemdesetih prerasla v brigado TO, vendar je zaradi svoje posebnosti imela že v miru predvideno stalno sestavo, česar ni bilo pri nobeni drugi brigadi. V formaciji so bile zastopane vse funkcije, ki so bile nujne za priprave brigade po vojni formaciji, obenem pa je

bilo oblikovano tudi mini poveljstvo oziroma jedro za poveljevanje brigadi oziroma njeno vodenje, tako da je lahko opravljala vse naloge, ki bi jih dobila v vojni ali izrednih razmerah, namenjena pa je bila tudi odporu proti specialnemu delovanju. Mirnodobna stalna sestava brigade²⁸ je štela 11 delavcev (po formaciji 12), s katerimi so pokrivali večino dela. Po formaciji je bila brigada sestavljena iz poveljstva, prištavnih enot in pehotnih bataljonov. Zaradi namembnosti nalog, ki jih je imela, pa vseh situacij ni mogla reševati le s pehotnimi enotami, zato so bili v njeni sestavi zastopani še drugi rodovi (inženirski, tankovski, protiletalski, atomsko-biološko-kemijski in rod zvez). Vse to je povečalo njeno ognjeno moč in po navedbah tedanjega poveljnika enote Milana Zabukovca - Miloša²⁹ bi bila brigada po svoji strukturi lahko celo zametek divizije. Brigada je bila tako sestavljena iz poveljstva, prištavnih enot, štirih pehotnih bataljonov, inženirske čete, čete za zveze, tankovske čete, ABKO-čete, logistične čete in voda protizračne obrambe, skupaj 2500 ljudi. Takšna je bila formacija enote vse do leta 1985, po tem letu pa je sledila reorganizacija in brigada se je zmanjšala na 1566 ljudi³⁰.

Popolnjevanje brigade

Brigada se je popolnjevala z najboljšimi in posebej preverjenimi kadri. Ves čas nastajanja je imela prednost pri popolnjevanju z vojaškimi obvezniki, starešinami in sredstvi iz popisa. Merila za razporeditev v enoto so bila glede na druge enote TO in JLA strožja, zlasti glede moralno-političnih lastnosti pripadnikov, strokovne vojaške usposobljenosti in starostne strukture. Še posebno je bilo to merilo upoštevano pri kadrovanju starešin, saj je bilo veliko pozornosti namenjene moralno-političnim lastnostim in družbenim aktivnostim, pogoj za imenovanje starešine na posamezno dolžnost pa je bila vojaško-evidenčna specialna usposobljenost, ki so jo dosledno upoštevali³¹.

Kadri so prihajali iz 12 občin, iz petih ljubljanskih³² ter iz Domžal,

²⁸ Stalno sestavo (v začetku osemdesetih imenovano tudi 30. razvojna skupina) so v različnih obdobjih brigade sestavljali: Milan Zabukovec - Miloš kot prvi komandant brigade v letih od 1968 do 1988, ki ga je med letoma 1988 in 1990 zamenjal Franc Carl, Anton Krkovič pa je do leta 1988 v brigadi opravljal delo operativca; oktobra leta 1990 je poveljevanje brigade prevzel Cvetko Zorko, delo operativcev pa so opravljali Jože Polovič kot načelnik štaba, Štefan Cimer kot pomočnik za zaledje, Miran Loparec kot referent za tehniko in organizacijsko-mobilizacijske ter kadrovske zadeve, Ivan Oberstar, ki je do leta 1980 opravljal ideološko-politično delo, zamenjal pa ga je Albin Mikulič, Branko Obrenovič je bil vzdrževalec oborožitve in materialnotehničnih sredstev, Stanka Kep tajnica, Pavle Krapež in Blaž Štimac sta bila skladiščnika, Jože Pugelj je bil vodja žrebetišča Briga, Mirko Škoda pa oskrbnik. Poleg stalne sestave so v poveljstvu pomembne dolžnosti opravljali še pripadniki rezervne sestave, in sicer Ivan Hvala kot politični komisar, Andrej Bremec kot partijski sekretar in Miha Brejc kot načelnik varnosti. Po ustnem pričevanju Albina Mikuliča.

²⁹ Milan Zabukovec - Miloš, rojen leta 1923 v Spodnji Zadobrovi, častnik, narodni heroj. Izučil se je za strojnega ključavničarja in sodeloval v levičarskem delavskem gibanju. Avgusta 1941 je postal partizan Mokrške čete. Septembra 1942 so ga dodelili zaščitni patrulji Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, v kateri je v zaščitni enoti ostal do konca vojne. Po vojni je služboval v Knoju, od leta 1968 do leta 1988 je bil komandant zaščitne brigade TO. Enciklopedija Slovenije, 15, 2001, str.13.

³⁰ AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1473, str.4.

³¹ AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1445, str.4.

³² Ljubljanske občine: Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Center, Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana Šiška in Ljubljana Vič-Rudnik.

²³ Prav tam, str. 2.

²⁴ Prav tam, str. 3.

²⁵ Prav tam, str. 4.

²⁶ Prav tam, str. 4.

²⁷ Albin, Mikulič, MSNZ, Uporniki z razlogom, Ljubljana 2005, str. 129.

Grosuplja, Kamnika, Kočevja, Kranja, Litije in Ribnice. Z reorganizacijo enote leta 1979 se je formacija brigade zelo povečala, potrebovala je 700 vojakov, 50 nižjih častnikov in 80 častnikov. Za pomoč je vodstvo brigade zaprosilo območne komiteje ZK, s katerimi so se dogovorili za obojestransko pripravljenost na kadrovske krepitve brigade. Komiteji so pri tem izrazili podporo prednostnemu popolnjevanju brigade. Na podlagi stališč in sklepov (Kočevje, 11. 9. 1979), dogovorjenih med sekretarji komitejev občinskih konferenc in enote, je bilo treba doseči 100-odstotno popolnitev enote po načrtu do leta 1981. Od leta 1980 je bilo uveljavljeno popolnjevanje enote po teritorialnem oziroma občinskem načelu. Nastale so nove možnosti za načrtno kadrovske politiko, za kadrovanje pripadnikov enote, vojakov in starešin ter za imenovanje najodgovornejših starešin, dogovorjen je bil odstotek članstva zveze komunistov in posebej tudi žensk, vojaških obveznic. Popolnjenost enote je bila leta 1980 le 91,9-odstotna pri čemer je bilo 20,4 odstotka pripadnikov enote starih več kot 40 let in 40 odstotkov starih več kot 35 let. Najbolj neugodna starostna struktura je bila v občinah Kočevje in Ribnica³³. Ker pa so bile glavne težave pri pomanjkanju starešin in vojakov obveznikov poleg starosti še specialnosti, so se dogovorili, da bodo komiteji posredovali enoti seznime starešin, ki bi jih lahko razporedili v brigado. Skladno s tem so komiteji pripravili seznime s 163 predlogi starešin, ki bi ustrezali za popolnitev, vendar je bilo v enoto prerazporejenih le 23 ali 14,11 odstotka predlaganih, kar je bilo malo, če upoštevamo potrebe brigade. Slabši rezultat se je kazal predvsem zaradi strogih meril, predvsem specialnosti in članstva v ZK. Kljub temu je vladalo prepričanje, da bo oblikovanje enot uspešno, predvsem zato, ker naj bi se samostojne enote oblikovale po posameznih občinah. Od občin se je pričakovala pomoč pri kadrovanju v šolo rezervnih častnikov, saj naj bi se po končanem šolanju del teh kadrov prerazporedil v brigado. Vključno z letom 1982 se je vsako leto začela zamenjava 10 odstotkov vsega kadra. Med novinci je moralo biti 30 odstotkov članov ZK. Z zamenjavo starešinskega kadra starejših letnikov so se uveljavile tudi zahteve, naj bodo novi častniki vsi člani ZK. Med vojaki in nižjimi častniki, ki so bili kadrovani v enoto, je bila prav tako zahteva po večjem številu članov ZK³⁴, kot je bil njihov delež v enoti. Brigadi v prvem petletnem ciklusu ni uspelo izpolniti dogovorjene 100-odstotne popolnjenosti. Ta je bila leta 1984 še vedno 96,2-odstotna. Najobčutljivejša je bila vrzel pri vključevanju vojaških obveznikov in rezervnih častnikov za posamezne specialne naloge (PZO, merilci na minometih itn.). Med pripadniki enote iz posameznih občin je glede na sprejeta merila občutneje odstopala starostna struktura. Težave pa niso bile le v številu kadrov za enoto, temveč tudi v kakovosti kandidatov (zlasti v Ljubljani). Kadrovanje v Ljubljani je bilo zaradi velikih obveznosti, pa tudi zaradi vedno večjega števila upravičeno odsotnih z vaj, še posebno zahtevno. Zato je bil sprejet dogovor o morebitni ustanovitvi posebnega usklajevalnega telesa, ki bi olajševalo izvajanje teh in drugih nalog³⁵. Kljub vsem težavam so v brigadi uspeli v prvem petletnem ciklusu popraviti starostno strukturo³⁶. Reorganizacija

enote leta 1986 je zahtevala njeno kadrovske zmanjšanje. Brigada se je v obdobju drugega petletnega ciklusa, od leta 1986 do leta 1990, popolnjevala iz osmih občin, poleg ljubljanskih še iz občin Kočevje, Domžale in Ribnica.

Popolnjenost brigade v drugem srednjeročnem obdobju do leta 1990³⁷:

Občina	Razdelilnik	Popolnjeno	% popolnjenosti
Ljubljana	1016	1047	103
Domžale	90	104	115,55
Kočevje	369	341	92,4
Ribnica	80	93	103,3
Skupaj:	1565	1566	100,06

Vojaške obveznice

Leta 1980 in naprej so v enoto začeli vključevati tudi ženske (vojaške obveznice). Tako je bilo leta 1980 vključenih v enoto osem žensk, 1981 pa še 18. Z družbenopolitičnimi skupnostmi je bilo dogovorjeno, da bi v enoto vključili pet odstotkov obveznic, leta 1981 pa so se na skupni seji poveljstva enote in sekretarjev OK ZKS občin, ki so enoto popolnjevale, dogovorili, da jih v enoto vključijo deset odstotkov. Od razporejenih naj bi bilo 20 odstotkov članic ZK. Obveznice so bile v enoti razporejene na različne dolžnosti glede na njihovo usposobljenost, želje in strokovno izobrazbo, zato je bilo treba pri kadrovanju upoštevati ta merila. Vendar vključevanje žensk v enoto ni potekalo po sprejetih programih. Namesto dogovorjenih desetih odstotkov jih je bilo v enoti le 2,1 odstotka. Razlika med dogovorjenim leta 1981 in dopolnjeno nalogo je bila prevelika, kar je kazalo na neopravljeno nalogo, ki je bila sicer preveč ambiciozno zastavljena. Da bi se občutneje približali sprejetemu cilju desetih odstotkov, so morale vse družbenopolitične organizacije v občinah v svoje petletne načrte vključiti določeno število obveznic za enoto (upoštevano je največji odstotek 10)³⁸, in sicer:

Občina	Po razdelilniku	Vključenih	Neizpolnjeno
Ljubljana	137	21	116
Kranj	14	6	8
Litija	10	2	8
Kamnik	25	4	21
Domžale	26	9	17
Ribnica	13	5	8
Kočevje	35	6	29
Grosuplje	9	3	6
Skupaj:	269	56	213

33 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1445, str.3.

34 Delež članov ZK med nižjimi častniki naj bi se povečal z 20 na 50 %, medtem ko naj bi se delež članstva ZK med vojaki povečal s 17 na 44 %.

35 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1445, str.3.

36 Leta 1981 je bilo 40 % obveznikov starih več kot 35 let, leta 1984 pa le še 6,4 %.

37 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1473, str.4.

38 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1445.

Popolnjenost z materialno-tehničnimi sredstvi in konji

Orožje, vojaško opremo in druga materialna sredstva je brigada hranila v odrejenih skladiščih, ki so bila solidno grajena in urejena³⁹. Brigada je bila s sredstvi različno popolnjena, prednost pri opremljanju so imela borbena sredstva. S tehničnimi sredstvi (osebnim in skupnim orožjem ter strelivom) je bila popolnjena 100-odstotno, kar je zagotavljalo uspešno izvrševanje nalog.

Popolnjenost enote z orožjem⁴⁰:

1. Pištola 7,62mm M 57 290
2. Pištola 7,65mm ČZ 100
3. Pištola 9mm Ingram 50
4. Pištola signalna 26mm 54
5. Avtomat 9mm MP 40 134
6. AP 497
7. PAP 379
8. Puška 7,9mm M.48 861
9. PMtr 7,9mm 56
10. PMtr 7,62mm 73
11. RM 87
12. M M 60mm 24
13. M M 82mm 19
14. N T 82mm 12
15. N T 75mm 8
16. Mtr 12,7mm Browning 12
17. PLT 20mm 4
18. Protiletalski lansirni mehanizem 4
19. Zaboj lansirni in rakete 6

Za to orožje je bilo na voljo dovolj streliva (2,5 bojnega kompleta). Odnos do borbenih sredstev in opreme je bil v enoti na zadovoljivi ravni. Kraje ali izgube orožja in opreme ni bilo, razen nekaj manjših delov opreme, ki so se izgubili med usposabljanjem, kar pa je bilo glede na njihovo vrednost in obsežnost usposabljanja skorajda zanemarljivo. Večji del materialno-tehničnih sredstev je enota vzdrževala sama, le zahtevnejša dela so izvedli v specializiranih ustanovah oziroma delavnicah. Drugače pa je bilo s popolnitvijo s preostalimi sredstvi. To je veljalo predvsem za popolnitev enote z manjkajočimi kamioni, inženirskimi stroji in konji, zaradi česar je bilo treba uresničiti dogovore z družbenopolitičnimi skupnostmi, ki so popolnjevale enoto. Z motornimi vozili se je enota popolnjevala iz štirih občin, s konji pa iz ene. Formacijsko enota ni bila popolnjena z vprežnimi živalmi⁴¹ in inženirskimi sredstvi⁴². Tudi sicer je bil ta

39 Skladišča orožja: polovica orožja je bila v ožjem varovanem območju Gotenice, minsko-eksplozivna sredstva in intendantska oprema pa v širšem območju varovanja, v kraju Borovec. Do teh skladišč JLA ni imela dostopa. Druga polovica orožja je bila shranjena v Vojašnici bratstva in enotnosti (Ljubljana Moste). Enota je imela tudi priročna skladišča na Povšetovi ulici v Ljubljani. Ustno pričevanje Albina Mikuliča.

40 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 533, popisna enota 5356–5383.

41 Opremljenost s konji je bila po številu ustrezna le v občini Ribnica, a so bili konji precej neprimerni. Iz Ljubljane sta bila od 20, ki bi jih potrebovali, razporejena le dva.

42 Zlasti je to veljalo za obveznosti Ljubljane, ki je edina imela inženirske stroje.

fond v formaciji neustrezno obravnavan⁴³. Za vzgojo na terenu in tudi za predvidene aktivnosti v neposredni vojni nevarnosti in vojni je bila enota skoraj v celoti neopremljena z ustrezno opremo za taborjenje (šotori, spalne vreče, blazine in druga oprema). V trenutni opremljenosti enote je manjkalo tudi opreme, ki bi omogočala uporabo sodobnejših andragoških in pedagoških metod pri usposabljanju (video oprema, grafoskop, episkop). Vse to je bilo povezano z neustreznim financiranjem, s katerim se je enota spopadala v obdobju gospodarske krize⁴⁴. Za reševanje teh težav se je zavzemal tudi poveljnik TO SRS. Kljub vsem težavam je bila opremljenost brigade, tako z borbenimi kot neborbenimi sredstvi, vsako leto boljša. Popolnjevanje z drugimi materialnimi sredstvi (preostale vrste kolektivnega orožja, nove uniforme in nujna rezerva v oblačilih in obutvi) je bilo urejeno s petletnim programom RŠTO Slovenije, ki se je uresničeval na podlagi vzajemnega združevanja sredstev.

Pouk in vzgoja

Izhodišče načrtovanja vsebin usposabljanja so bili predvsem zahteve in cilji, ki so izhajali iz ukaza poveljnika TO SRS, namena enote, dosežene stopnje usposobljenosti vojaških obveznikov in enot, možnosti materialne zagotovitve ter kraja oziroma zemljišča, ki so bili na voljo za uresničitev naloge. Usposabljanje je potekalo skladno s srednjeročnimi načrti enot teritorialne obrambe, ki so bili pripravljeni za pet let, pri čemer je bil cilj enote doseči, da bo pri uresničevanju programa vsako obdobje po vseh merilih za stopnjo boljše. V petletnem ciklusu sta se izvajala temeljno usposabljanje in najmanj ena mobilizacijska vaja. Temeljno usposabljanje za vse bataljone je bilo v Svetlem Potoku pri Kočevju⁴⁵. Glede na raznolikost enot v brigadi je bila temu ustrezno prilagojena tudi vzgoja njenih pripadnikov. Vzgojo so vodili rezervni starešine enote, kar je bilo na začetku težko, a so bili na koncu vendarle doseženi pričakovani rezultati. Oblikovan je bil tudi aktiv predavateljev, in sicer iz borcev zaščitne enote, vodstev družbenopolitičnih organizacij v občinah, ki so sestavljale enoto, ter iz republiških vodstev družbenopolitičnih skupnosti. Sodelovanje z JLA je bilo vidno pri usposabljanju starešinskega kadra in nekaterih specialnosti, enota pa je ves čas sodelovala tudi z RSNZ⁴⁶.

Zaradi precejšnjih kadrovskih sprememb, ki so bile povezane z modernizacijo in povečanjem enote, je bila posebna pozornost namenjena vodenju in poveljevanju oziroma sposobnosti štaba ter stalne sestave, da lahko v najkrajšem času uvede vojni sistem vodenja in poveljevanja. Tako so bile v letih 1980 in 1981 izvedene vaje, s katerimi je po predhodni reorganizaciji TO utrdila delovanje štaba brigade in poveljstev bataljonov. Enote pa so se usposabljale tudi v razmerah začasno zasedenega območja na območju verjetne uporabe enot. Tesno sodelovanje z vsemi subjekti na terenu je

43 Razporejeni konji niso bili navajeni sedla, vleke orožja in jahanja, zato je bilo predlagano, da bi njihove lastnike zadolžili za opremo (samarji, sedla).

44 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1473, str. 6.

45 V Svetlem Potoku je na podlagi petletnega ciklusa potekala vzgoja, v prvih treh letih je bilo opravljenih 11 dni, usposabljalo pa se je 3684 starešin in vojakov.

46 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1445, str. 2.

pozitivno vplivalo na kakovost usposabljanja, moralnopolitično stanje in bojno sposobnost poveljstev in enot. Poleg samostojnih vaj so bile organizirane tudi različne vaje v sodelovanju z JLA, milico in družbenopolitičnimi skupnostmi, ki so se končevale s streljanjem z osebnim in skupnim orožjem. Vzgojo in pouk enot so si ogledali tudi organi glavne inšpekcije Zveznega sekretariata za narodno obrambo (ZSNO), Republiškega štaba za teritorialno obrambo (RŠTO), najvišji predstavniki političnega vodstva SRS in predstavniki JLA (IX. armade) ter Edvard Kardelj⁴⁷. Prisostvovali so tudi različnim oglednim vajam in na koncu priznali enoti tudi najvišjo oceno, saj je bila brigada v letih 1976 in 1978 proglašena za najboljšo enoto v SR Sloveniji, leta 1982 pa je kot najboljša ocenjena enota v TO od zveznega sekretarja za ljudsko obrambo prejela veliko plaketo oboroženih sil SFRJ. Tega leta je bilo enoti dodeljeno tudi odlikovanje red za vojne zasluge z veliko zvezdo⁴⁸.

Težek gospodarski položaj konec osemdesetih let se je odražal tudi v odmeri finančnih sredstev za delovanje, tako pri popolnjevanju z orožjem in vojaško opremo ter pri njunem vzdrževanju kot tudi pri usposabljanju. Gospodarske razmere so prisilile enoto k skrajšanju časa za usposabljanje (5–10 dni), zato pa so bile priprave temeljitejše in s poudarkom na individualnem ter intenzivnejšem usposabljanju⁴⁹.

Politična vzgoja

Zelo velik poudarek je bil tudi na ideološko-politični vzgoji⁵⁰. Poleg rednega programa te vzgoje so bile tudi druge oblike političnega dela, na primer različna predavanja, »informiranje«, kulturno-zabavno in športno življenje. Enota je upoštevala zahtevo, da mora biti vsak pripadnik enote vojaško in strokovno kar najboljše usposobljen ter naj se tudi nenehno ideološko-politično usposablja.

Sklep

Od nastanka in ves čas svojega razvoja je imela enota zaradi specifičnosti prednost pri popolnjevanju in izbiri kadra. V poveljstvu brigade je imela stalno sestavo, česar ni imela nobena druga brigada teritorialne obrambe. Vojaškostrokovnemu usposabljanju in visoki moralno-politični zavesti vsakega posameznika je bilo namenjene veliko pozornosti. To dokazujejo dobri rezultati in številna priznanja ter pohvale, ki jih je enota prejela. Ves čas ji je veliko pozornosti namenjal tudi Edvard Kardelj - Krištof, ki je bil z njo tesno povezan in po katerem je bila tudi imenovana.

Pregled uporabljene literature in virov

- Arhiv Slovenije:
Fond Komisije za SLO in DS v oznako 1589:
440, 441, 531, 533, 1437, 1445, 1473.

Ustni viri

- Albin, Mikulič: ustno poročilo, 24.06.2008.
- Milan, Lapanja: ustno poročilo, 26.06.2008.

Literatura

- Albin, Mikulič: MSNZ, Uporniki z razlogom, Ljubljana 2005.
Božo, Repe: Jutri je nov dan, , Modrijan, Ljubljana 2002.
Enciklopedija Slovenije, 6, 1992.
Enciklopedija Slovenije, 15, 2001.
Janez, Slapar: Izkušnje razvoja TO in priprave na osamosvojitve ter vojna za samostojno Slovenijo, V: Vojstvo 5, MORS, Ljubljana 1999.
Kazimir, Rapoša: (ur.), Stoletje svetovnih vojn, Cankarjeva Založba, Ljubljana 1981.
Naša Obramba, letnik 15, št. 2, 1983.

47 Predsedstvo SFRJ je 29. maja 1982 poimenovalo zaščitno brigado TO po Edvardu Kardelju - Krištofu.

48 AS 1589, fond Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1445, str. 1.

49 Prav tam, str. 5.

50 Ideološko-politična vzgoja je bila najmanj eno uro na dan. Krajšim dnevnim informacijam so bili dodani tudi komentarji pomembnejših aktualnih dogodkov. Pripravil jih je pripadnik enote, ki je dogodek najboljše poznal, ne glede na položaj in čin.